

gençlik yılları amcası Abbas'ın yanında geçti.

Ca'fer b. Ebû Tâlib Hz. Peygamber'e ilk iman edenler arasında yer aldı. Onun Hz. Ebû Bekir'den önce İslâm'a girdiği rivayet edildiği gibi 25 veya 32. müslüman olduğu da söylenmektedir. Mekke'li müşriklerin müslümanlara eziyet ve işkenceleri artınca Ca'fer hanımı Esmâ bint Urmeys ile birlikte Habeşistan'a hicret eden ikinci kafiye katıldı ve Hz. Peygamber tarafından bu kafiye başkan tayin edildi. Oğlu Abdullah Habeşistan'da dünyaya geldi ve orada doğan ilk müslüman olarak anıldı. Hicret eden müslümanlara iltica hakkı tanınmaması konusunda Kureyşliler elçi olarak Habeşistan'a Ebû Rebîa b. Mugire el-Mahzûmî ile Amr b. Âs'ı gönderdikleri zaman Habeş Hükümdarı Necâşî Ashame'nin huzurunda müslümanları Ca'fer temsil etti. Bu sorulamada büyük bir açıklık, cesaret ve maharetle İslâm inançlarını ortaya koyup yurtlarını terketme sebeplerini izah eden Ca'fer, Kureyş temsilcilerinin eli boş dönmesini ve Necâşî'nin mülteci müslümanları himaye etmesini sağladı. Hatta bunun ardından Necâşî'nin Ca'fer sayesinde müslüman olduğu söylenir.

Bedir Gazvesi'ne katılmamış olmakla beraber kendilerine Hz. Peygamber'in bu savaşta elde edilen ganimetlerden pay ayırdığı ve Bedir'e katılma şeref ve sevabına sahip olduklarını belirttiği sekiz kişiden birisi de Ca'fer b. Ebû Talib idi. Hz. Peygamber'in bu uygulaması bazı kaynaklarda yanlış yorumlanmış ve Ca'fer'in Bedir Gazvesi'ne katıldığı zannedilmiştir. Halbuki Ca'fer Habeşistan'a hicretinden sonra 7 (628) yılına kadar orada kalmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği ilk sene muhacirler ile ensar arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurduğu sırada Ca'fer b. Ebû Tâlib'i Muâz b. Cebel ile kardeş yaptığı şeklindeki rivayetleri de şüphe ile karşılamak gerekir.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Hz. Peygamber komşu devlet hükümdarlarına İslâm'a davet mektupları gönderirken Habeş Hükümdarı Necâşî'ye yolladığı mektubunda onu İslâm'a davet ettiği gibi ayrıca ülkesinde bulunan müslümanları artık Medine'ye göndermesini istedi. Necâşî'nin müslümanlara tahsis ettiği gemiyle Ca'fer de Arabistan'a döndü ve yanındaki Habeş muhacirleriyle doğrudan Hayber'de bulunan Hz. Peygamber'in yanına gitti. Hayber'in fethinden hemen sonra Ca'fer'i karşısında gö-

ren Resûlullah, "Hangisine sevineceğimi bilmiyorum. Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelişine mi?" diyerek onu kucaklayıp alından öptü ve elde edilen ganimetten on altı arkadaşıyla birlikte ona pay ayırdı. Ayrıca Medine'ye dönüşlerinde Ca'fer'e Mescid-i Nebevî'nin yanbaşında bir yer ayırarak onu buraya yerleştirdi.

8 (629) yılında Suriye'ye gönderilen orduya Hz. Peygamber Zeyd b. Hârise'yi kumandan tayin etti. Eğer o şehid edilirse Ca'fer b. Ebû Tâlib'in, o da şehid düşerse Abdullah b. Revâha'nın orduya kumanda etmesini istedi. Mûte'de düşmanla karşılaşan İslâm ordusu şiddetli muharebede ardi ardına bu üç kumandanını da kaybetti. Zeyd b. Hârise'nin şehid düşmesinden sonra idareyi alan Ca'fer b. Ebû Tâlib düşman üzerine kahramanca hücum ederek şehid oldu; bu arada iki kolu da kesildi. Abdullah b. Ömer, defnedilmeden önce onun vücudunun ön tarafında elli (veya doksandan fazla) yara gördüklerini söylemektedir (Buhârî, "Meğâzî", 44). Hz. Peygamber, yüce Allah'ın Ca'fer'in kesilen iki koluna karşılık iki kanat ihsan ettiğini ve onlarla cennette uçtuğunu haber vermiştir. Bu sebeple kendisine "tayyâr" (uçan) ve "zû'l-cenâheyn" (iki kanatlı) lakapları verilmiştir.

Kırk yaşında şehid olan Ca'fer hem Habeşistan'a hicret ettiği, hem de buradan dönüşünde kendi baba yurdu olan Mekke'ye değil doğrudan Medine'ye gittiği için "zû'l-hicreteyn" ve ashabın muhtaçlarını, fakirlerini daima gözettiğinden dolayı "ebû'l-mesâkin" lakaplarıyla da anılıyordu. Ebû Hüreyre, Hz. Peygamber'den sonra en cömert olarak Ca'fer'i gösterir. Resûl-i Ekrem, ahlâki itibarıyla kendisine benzediğini belirterek Ca'fer'i takdir ve taltif ederdi.

Ca'fer b. Ebû Tâlib'in rivayetleri pek azdır. Bunları kendisinden oğlu Abdul-

lah, Abdullah b. Mes'ûd, Amr b. Âs ve Ümmü Seleme rivayet etmişlerdir. Diğer iki oğlu Muhammed ile Avn'ın da ondan rivayette bulunduğu ifade edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 201-203; V, 290-292; Buhârî, "Şulh", 6, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebî", 10, "Meğâzî", 44, "Farzû'l-ğumus", 14, "E't'ime", 32; Tirmizî, "Menâkıb" 29; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 120; II, 683, 694, 739, 761-762, 766-767, 769, ayrıca bk. İndeks; İbn Sa'd, *ef-Tabakât*, IV, 34-41; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 210-213; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-ğâbe*, I, 341-344; Nevevî, *Tehzîb*, I, 148-149; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*?, I, 206-217; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 237-238; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 98-99; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 49-50; K. V. Zetterstéen, "Cafer b. Abî Tâlib", *IA*, III, 7; L. Vecia Vaglieri, "Dja far b. Abî Tâlib", *EI*² (Fr.), II, 382.

▲ AHMET ÖNKAL

CA'FER HAN

İran'da hüküm süren
Zend hânedanı hükümdarı
(bk. ZENDLER).

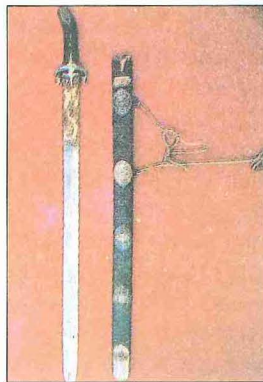
CA'FER b. HARB

(جعفر بن حرب)

Ebû'l-Fazl Ca'fer b. Harb el-Hemedânî
(ö. 236/850-51 [?])

Bağdat Mu'tezilesi'ne bağlı
kelâm ve fıkıh âlimi.

177 (793-94) yılı civarında (İbnü'n-Nedîm'e göre 171/787-88) Bağdat'ta doğdu (Mes'ûdî, VII, 231). Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ataları Güney Arabistan'daki Kahtan kabilesinden olup sonradan Hemedan'a yerleştikleri için Hemedânî nisbesiyle anılır. Aldığı bir yaranın yüzünde bıraktığı izden dolayı el-Eşec lakabıyla da tanınır. Gençliğinde asker olan Ca'fer'in bu dönemde Ebû Mûsâ el-Murdâr'ın talebeleriyle görüşüp konuştuğu ve zaman zaman onlarla alay ettiği rivayet edilir. Ancak bundan rahatsız olan talebeler bir yolunu bularak onu hocalarının sohbet meclisine götürmeyi başarırlar. Ebû Mûsâ'nın sohbetinden etkilenen Ca'fer askerlik mesleğini bırakıp onun talebeleri arasına katılır. Kelâm ilmini tahsil ettiği Ebû Mûsâ'nın zâhidâne yaşayışı, babasının kendisine intikal eden çok miktardaki malını dağıtacak kadar ona tesir etti. Muhtemelen 815 yılından önce ve Basra'ya vali olarak tayin edilen Kûsâm b. Ca'fer ile birlikte Basra'ya gitti. Burada valinin hu-

Ca'fer
b. Ebû
Tâlib'e
ait olduğu
söylenen
kılıç
(TSM, Mukaddes
Emanetler,
nr. 21 / 143)

zurunda Allah'ın yaratma kudretinin sınırlı olduğunu öne süren Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf ile münazaraya tutuştu. Kaynaklar, Ca'fer'in Ebü Mûsâ el-Murdâr'ın öğrencisi olmadan önce Basra'da Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf'tan kelâm tahsil ettiğini naklederse de (Hatîb, VI, 162) onun, Ebü'l-Hüzeyl'in görüşlerini tenkit etmek için *Tevbîhu Ebi'l-Hüzeyl* ve *el-Mesâ'il fi'n-na'ım* adlı iki eser yazmış olması bu rivayeti zayıflatmaktadır. Bununla birlikte bu husus onun Allâf'tan kelâm öğrenmiş olmasına engel teşkil etmez. Ayrıca Nazzâm'ın öğrencilerinden biri olduğu yolundaki rivayetin doğruluğu da şüphelidir. Zira onun Nazzâm'ı tekfir etmek için bir kitap yazdığı bilinmektedir. Ca'fer yaşadığı dönemdeki fikir hareketlerini yakından takip etmiş, bu arada Nazzâm, Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf, Ali el-Esvârî, Bişr b. Mu'temir ve Ebü Mûsâ el-Murdâr gibi devrinin önde gelen kelâmcılarının katıldığı münazara meclislerinde bulunmuştu. Bir defasında Halife Me'mûn'un huzurunda Seneviyye (düalistler) ile münazaralar yaparak onları mağlûp etti. Vâsik-Billâh'ın sarayda düzenlediği ilim meclislerine de katıldı, ancak halifenin arkasında namaz kılmayı uygun bulmadığı için bu meclisleri terketmek zorunda kaldı. İbâziyye'den Yahyâ b. Ebü Kâmil ile çeşitli itikadî konularda yazılı münakaşalar yaptı. Allah'ın ilim sıfatı konusunda tartışmalar yaptığı Sekkâk'e karşı da üstünlüğünü kabul ettirdi. Ca'fer b. Harb bir taraftan örnek bir zühd ve takvâ hayatı yaşarken diğer taraftan talebe yetiştirdi. Ebü Ca'fer el-İskâfî, İsâ b. Heysem ve Ebü Mücâlid Ahmed b. Hüseyin onun yetiştirdiği meşhur kelâmcılardır. Ömrünün sonlarına doğru kelâmî münakaşalardan uzaklaşarak inzivaya çekildi ve daha çok halkı irşada yönelik eserler yazmayı tercih etti. Vefat tarihi ihtilâflı olmakla birlikte Bağdat'ta 236 (850-51) yılında öldüğü kabul edilir.

Ca'fer b. Harb daha çok kelâmcı ve mezhepler tarihçisi olarak tanınır. Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf, Muammer b. Abbâd es-Sülemî ve Hişâm b. Hakem vb. belli başlı kelâmcıların görüşlerini eserlerinde nakletmiştir. Ancak Ebü'l-Hasan el-Eş'arî ve Şehristânî gibi mezhep tarihçileri onun yaptığı bazı rivayetlerin hatalı olduğuna dikkat çekmişlerdir (*Mağâlât*, s. 173, 486; *el-Milel*, I, 68). Bazı kelâmî görüşleri şöyledir: Bütünün parçası bütünden ayrı bir

şeydir. Cisimlerde görülen hareket, sü-kûn, birleşme, ayrılma vb. nitelikler cisimden ayrı mevcudiyeti bulunan arazlardır. Bu niteliklere araz denildiği gibi başka bir adla da anılmaları mümkündür. Zira bu konuda kesin bir delil yoktur. Ca'fer b. Harb, "Sana ruhtan sorarlar, de ki ruh rabbimin işlerindedir, bu konuda size pek az bilgi verilmiştir" (el-İsrâ 17/85) meâlindeki âyetten hareketle ruhun cevher veya araz olduğunu söylemenin mümkün olmadığını savunmaktadır.

Allah işitme sıfatı ile işitici, görme sıfatı ile görücüdür. O zâtıyla değil emir ve idaresiyle her yerdedir. İlim, kudret ve hayat sıfatları hâdis değildir. İrade sıfatı ise bir mahalde bulunmaksızın hâdistir. Allah'ın, "küfrün imana aykırı ve çirkin olmasını dilemesi"nin mânası küfrün böyle olmasına hükmetmesidir. Allah insanlar için en iyi olanı (aslah) yapmıştır. Ancak insanlar, Allah'ın lutfu olmaksızın iman etmeleri halinde ilâhî lutfu mazhar olarak iman etmiş olmaktan daha çok mükâfata layık olurlar. Allah'ın insanlar için aslah olanı yapması demek, onların kendilerine yeterli güç verilmiş olarak birtakım emir ve yasaklarla mükellef tutulmaları demektir. İnsanlara mükellefiyetlerini yerine getirebilecekleri kadar güç verildiğine göre haklarında en iyi olan yapılmış demektir. Allah'ın yaratma ve kudret sıfatlarının sınırlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Buna bağlı olarak Allah'ın, meselâ olmayacağına bildiği bir şeyi yaratmaya, haklıyı cezalandırıp haksızı mükâfatlandırmaya gücü yettiğini teorik olarak kabul etmemiz gerekir. Fakat bu hiçbir zaman vuku bulmamıştır; âlemde cereyan eden hadiseler bunu göstermektedir. Allah şerrin yaratıcısı değildir, bütün kötülükler insanlar tarafından meydana getirilir. Hiçbir dindarın mâbuduna hayırdan başka bir şey atfetmediği dikkate alınırsa kötülükleri Allah'a isnat eden Cebriyye'nin dindarlar içinde en kötü fırka olduğunu söylemek lâzımdır. Müsteşrik Montgomery Watt, Eş'arî'nin *Mağâlât*'ını kaynak gösterip Ca'fer b. Harb'in irade hürriyetiyle ilgili olarak insanın fiillerinde bir bakıma hür, bir bakıma da mecbur olduğu görüşünü benimsediğini iddia ediyorsa da bu doğru değildir. Çünkü bu görüş Hişâm b. Hakem'e ait olup Ca'fer b. Harb tarafından sadece nakledilmiştir. Ca'fer'in de aynı görüşte ol-

duğuna dair elimizde hiçbir delil yoktur (bk. Eş'arî, s. 40-41). İnsanın yapma gücü (istitâat) fiilden önce vardır ve fiille beraber devam eder. Ayrıca insan bir fiili gerçekleştirirken bunun sonucunda ortaya çıkan bir başka fiil de (tevellüd) onun kendi kudretiyle meydana gelmiş sayılır. Aksi takdirde bir fiilin kudretsiz de meydana gelebileceğini kabul etmek gerekir ki bu saçmadır. Allah kelâmı olan Kur'an bir araz olup levh-i mahfûzda yazılmıştır. İnsanların mushafalarda yazdıkları ve okuyup ezberledikleri sözler Kur'an'ın kendisi değil levh-i mahfûzdeki asıl kelâmın bir anlatımı olup bu da kulların fiillerindedir. Çünkü mantık bakımından onun bir anda iki ayrı yerde bulunması imkânsızdır.

Bulûğa ermemiş olmakla birlikte akıl yürütme seviyesine gelmiş bulunan çocuklar Allah'ın varlığına iman etmekle mükelleftirler. Fakat Allah'ın sıfatlarını bulûğa erdikten sonra bilmek durumundadırlar. Kasten işlenen her kötülük büyük günahdır. Ca'fer b. Harb'in ilginç fikirlerinden biri de yılan ve akrep gibi zehirli hayvanlarla yırtıcı hayvanların dünyada veya âhiretin ilk merhalelerinde bir süre mükâfatlandırıldıktan sonra, kendileri hiçbir acı duymadığı halde kâfirlere birer azap aracı olmak üzere cehenneme gönderilmelerinin mümkün olduğunu iddia etmesidir. Hz. Ali Hz. Peygamber'den sonra insanların en üstünü olmakla birlikte en faziletli varken daha az faziletli birinin halife seçilmesi meşrûdur. Nitekim Hz. Peygamber ensar ve muhacirlerin ileri gelen faziletli varken Zâ-tüselâsil seriyesinde Amr b. Âs'ı reis tayin etmiştir. Hz. Osman'ın katillerinden *teberî** etmek gerekir. Hz. Ali muhaliflerine karşı haklıdır. Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvâm ve Hz. Âişe, Ali ve taraftarlarıyla savaştıkları için tövbe etmişlerdir.

Temel itikadî konularda Mu'tezile'nin görüşlerine uyan Ca'fer b. Harb, Allah'ın zâtı yanında sıfatlarının da bulunduğu noktasında Ehl-i sünnet'e yakın bir görüş benimsemiş, *İlutuf** nazariyesinde olduğu gibi bazan Basra ve Bağdat Mu'tezilesi'nin görüşlerini uzlaştırmaya çalışmıştır. İmâmet konusunda ise Zeydiyye'den Süleyman b. Cerîr'in görüşünü paylaşmıştır. Abdülkahir el-Bağdâdî Ca'fer'in kelâmî görüşlerini *el-Harb 'alâ İbn Harb* adlı eserinde tenkit etmiştir (*el-Fark*, s. 169). Ebü'l-Hüseyin el-Hayyât Ca'fer'in

görüşlerinden etkilenmekle birlikte Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf'ı tenkit ettiği için zaman zaman onu yermiştir (*el-İntişâr*, s. 82). Kadî Abdülcebbar da Ca'fer'in görüşlerini tenkit edenlerdendir (bk. *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*, s. 634).

Ca'fer b. Harb'in fıkıh ve dinler tarihine dair kendine has bazı görüşleri bulunduğu nakledilirse de (Malatî, s. 38) kaynaklarda bu görüşlerine dair bilgi mevcut değildir. Onun ve Ca'fer b. Mübeşşir'in görüşlerini benimseyenlere Ca'feriyye adı verilmiş, fakat sonraki devirlerde müntesipleri bulunmadığı için bu fırkanın sadece onun talebelerinden ibaret olduğu ileri sürülmüştür.

Ca'fer b. Harb'in, kaynaklarda kendisine atfedilen, ancak hiçbiri günümüze ulaşmayan eserleri şunlardır: *Müteşâbihü'l-Kur'ân*, *el-İstikşâ*, *el-Uşûl*, *el-Mesâ'il fi'n-na'ım*, *Tevbîhu Ebi'l-Hüzeyl* (son iki eserde Ebü'l-Hüzeyl el-Allâf'ın görüşlerini tenkit etmiştir), *Fî Tekfirî'n-Nazzâm* (cevher teorisini kabul etmeyen Nazzâm'ı tekfir amacıyla yazılmıştır). Bunların dışında *er-Red 'alâ aşĥâbi't-ṭabâ'i*, *el-İzâh*, *el-Müstersid*, *el-Müte'allim*, *ed-Diyâne* de ona nisbet edilen eserlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hayyât, *el-İntişâr*, s. 63, 74, 82, 91; Eş'arî, *Maĥâlât* (Ritter), s. 40-41, 157, 173, 191, 192, 201, 203, 230, 232, 240, 246-248, 254, 334, 337, 345, 370, 486, 513, 573, 599, 753; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Meynard), VII, 231; Malatî, *et-Tenbîh ve'r-red*, s. 34-35, 38; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 213; Kadî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-ĥamse*, s. 634, 777; a.mlf., *el-Muġnî*, VI/2, s. 4, 6; XIII, 5, 173, 184; a.mlf., *Fâz-lü'l-İ'tizâl ve'l-Mu'tezile* (nşr. Fuâd Seyyid), Tunus 1393/1974, s. 73, 255, 296, 386; Bağdâdî, *Uşûlü'd-dîn*, s. 256, 258; a.mlf., *el-Fark* (Abdülhamîd), s. 122, 133, 168, 169, 200; İbn Hazm, *el-Faşl* (Umeyre), II, 309; III, 178; IV, 197; İsferyânî, *et-Tebşîr* (Kevserî), s. 55; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VI, 162; Ebü'l-Yûser el-Pezdevî, *Uşûlü'd-dîn* (nşr. Hans Peter Linss), Kahire 1383/1963, s. 113; Nesefî, *Tebşîratü'l-edille*, Raşid Efendi Ktp., nr. 496, vr. 80^b; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 31, 68, 69, 160; İbnü'l-Vezîr, *İşârü'l-ĥak ale'l-ĥalk*, Beyrut 1403/1983, s. 20; İbnü'l-Murtazâ, *Ṭabakâtü'l-Mu'tezile*, s. 74-75, 78, 79, 85; a.mlf., *el-Münye ve'l-ernel*, Rabat 1912, s. 41-43; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 113; W. Madelung, "Frühe Mu'tezilitische Hâresiographie: das Kitâb al-Uşûl des Ča'far b. Ĥarb", *Isl.*, LVII (1980), s. 220-236; M. Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 1, 20, 242-243, 281; A. N. Nader, "Dja far b. Ĥarb", *El'* (İng.), II, 373.

CHİHAT TUNÇ

CA'FER el-HULDÎ

(جعفر الخلدی)

Ebû Muhammed Ca'fer b. Muhammed
b. Nusayr el-Huldî el-Havvâs
(ö. 348/959)

İlk sûfilerin
menkıbelerini toplayıp yazması
ve rivayet etmesiyle tanınan
mutasavvıf.

252 (866) yılında Bağdat'ın Huld mahallesinde doğdu. İlk tahsilinden sonra hadis ilmiyle meşgul oldu. Geçimini temin etmek için hasırcılık yaptı. Daha sonra tasavvufa ilgi duydu. Çağdaşları Cüneyd-i Bağdâdî, Amr b. Osman el-Mekki ve İbrâhim el-Havvâs'tan faydalandı. Hayr en-Nessâc, Ebü'l-Hüseyn en-Nürî, Ruveym b. Ahmed, Semnûn b. Hamza, Muhib, Ebû Muhammed el-Cerîrî, Ebü'l-Kasım en-Nisâbü'rî ile sohbet etti. Ebü'l-Hüseyn el-Alevî ile Ebü'l-Abbas en-Nihâvendî en meşhur müridleridir. Huldî'nin tasavvuf tarihi açısından dikkati çeken yönü, sûfilerle ilgili menkıbeleri ve bu menkıbeleri ihtiva eden eserleri toplamasıdır. *Nefehât Tercümesi*'nde (s. 268) verilen bilgiye göre onun konuyla ilgili 200, Hâce Abdullah-ı Herevî'ye göre ise 130 eseri vardı ve 2000 sûfinin adını bilmekteydi (*Ṭabakât*, s. 496). Zehebî de Huldî'nin istinsah ettiği bazı risâlelere sahip olduğunu söyler (*A'ġlâmü'n-nübelâ*, XV, 560). Fuat Sezgin Ca'fer el-Huldî'nin *Hikâyâtü'l-meşâyih*, *el-Fevâ'id ve'z-zühud ve'r-rekâ'ik*, *Risâle fi't-tasavvuf* ve *el-Miĥne* adlı dört eserini kaydeder (*GAS*, I, 661). Kaynaklarda, bazı eserlerini kibir ve benlik tuzağına düşmemek için başka kimselere nisbet ettiğine dair bilgiler de vardır (Ebû Nuaym, X, 381). Attâr'ın verdiği bilgiye göre Huldî rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş ve ona, "Tasavvuf nedir?" diye sormuş, Hz. Peygamber bu soruya, "İddiaları terk ve gönüldeki mânaları gizli tutmaktır" şeklinde cevap vermiştir.

Huldî'ye göre kişiyi yetiştiren himmettir, mücahede değildir. Fütüvveti "nefsi hakir görmek ve müslümanlara saygı duymak" şeklinde tarif eden Ca'fer el-Huldî tevekkül de "kalbin varlık ve yoklukta aynı hal üzere kalmasıdır" şeklinde tarif etmiştir (Hücvîrî, s. 197; Herevî, s. 496). "Dünyada dikkate değer üç mutasavvıf vardır: İşaretleriyle Ebû Bekir eş-Şiblî, tasavvufî nükteleriyle Mürtaîş, menkıbeleriyle Ca'fer el-Huldî" (Herevî,

s. 496) sözü Huldî'nin dönemindeki şöretine işaret etmektedir.

Pek çok defa hacca giden Huldî doksan üç yaşında Bağdat'ta vefat etti. Şünûziye Mezarlığı'nda Cüneyd ile Serî es-Sakatî'nin yanına defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 650; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 235; Sülemî, *Ṭabakât*, s. 434; Ebû Nuaym, *Ĥilye*, VII, 294; VIII, 10, 12; IX, 180; X, 88, 93, 381; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VII, 226-231; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 197, 260-261; Kuşeyrî, *er-Risâle*, bk. İndeks; Herevî, *Ṭabakât*, s. 495-497; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 161; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (nşr. Reynold A. Nicholson), Leiden 1905-1907, II, 283-285; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, II, 468; a.mlf., *el-Muntazam*, VI, 391; Zehebî, *A'ġlâmü'n-nübelâ*, XV, 558, 560; İbnü'l-Mulakkın, *Ṭabakâtü'l-evliyâ*, s. 30, 129, 170, 174, 197, 295, 333; Câmî, *Nefehât*, s. 223; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 268; Şar'ânî, *et-Ṭabakât*, I, 101-102; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 24; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 378-379; Ma'sum Alî Şah, *Ṭarâ'ik*, II, 513-516; Sezgin, *GAS*, I, 661.

MUSTAFA KARA

CÂFER İYÂNİ

XVI. yüzyıl sonları ile
XVII. yüzyıl başlarında yaşayan
ve çeşitli devlet hizmetlerinde bulunan
Osmanlı müellifi.

Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Hakkında bilinenler, eserlerinden çıkarılan karışık bilgilere dayanır. Bunlardan anlaşıldığına göre 1587'de Budin'de, daha sonra da vatanı olarak kabul ettiği Peçuy'da (Pëcs) kadı nâibliği yaptı ve 1591-1592 yıllarında burada bulundu. Ardından meşhur Kanije kahramanı Tiryâki Hasan Paşa'nın yanında divan başdefteri oldu. Budin beylerbeyliği, maliye tezkireciliği ve tezkire emniyeti vazifelerinde iken İstanbul'a gitti. Orada kendisine Rumeli eyaleti defter emniyeti görevi verildi ve 16 Ramazan 1001 (16 Haziran 1593) tarihinde Budin beylerbeyi olan Koca Sinan Paşazâde Mehmed Paşa'nın maiyetinde Bosna'ya gitti. Aynı yılın ağustos ayında Sıskâ Kalesi'nin keşfiyle görevlendirildi, daha sonra da bu kalenin fethine şahit oldu.

1002'de (1593-94) Rumeli eyaleti defter emini olarak Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın Yanıkkale'yi fethinde bulunan Câfer İyânî'ye, seferin sonunda hizmetine karşılık olmak üzere vazifesine ilâveten divan müteferrikalığı verildi. 1595-